

סיכום

מפגש למידה בנושא חדשנות מדעית וטכנולוגית

הקדמה

מסמך זה הינו תוצר של מפגש למידה בנושא חדשנות מדעית וטכנולוגית, שקיים מכון ראות ביום ראשון 27/10/2013 בהשתתפות אנשי מקצוע העוסקים בתחום. לקראת סיום הערב כיבד אותנו בנוכחותו ראש הממשלה לשעבר מר אהוד אולמרט. להלן סיכום של עיקרי הדברים שעלו במהלך הערב.

תפקיד המגזר הציבורי

נדרשת התערבות ממשלתית – כלכלת שוק אינה פוסלת את הצורך בהתערבות ממשלתית בקביעת סדרי עדיפויות.

שאלות מרכזיות שצריכות לעמוד בפני מקבלי החלטות: כיצד מגדילים את העוגה? כיצד מחלקים אותה? כיצד משנים סדרי עדיפויות? מי שיכול לשנות אותם?

הנחת היסוד שהממשלה חושבת שצריך לתת לשוק להוביל לא מדויקת. כיום מקבל המדען הראשי כ-1.5 מיליארד שקל בשנה, ויש הסכמה על חשיבות ההובלה של הממשלה. עם זאת, איפה שהשוק מצליח לתפקד לבד הממשלה לא צריכה להפריע.

על כן, לממשלה תפקיד מרכזי בעיצוב וקידום מודל חדשנות בר קיימא, הן בפתוח הון אנושי איכותי, והן ביצירת וטיפוח מוסדות.

במסגרת זו הממשלה צריכה:

- **להתוות חזון לאומי לחדשנות מדעית וטכנולוגית** – כיום, נושא החדשנות לא בראש סדר העדיפויות של הממשלה. היא צריכה לקבוע לעצמה כוכב צפון לעשור קדימה ולהצהיר על מדיניות בנושא. בעבר הצליחה ישראל בכל הדברים שייחסה להם חשיבות גבוהה והשכילה להגדיר תכניות, יעדים, מדדים פרויקטים ותקציבים להשגת המטרה.
 - **יצירת תחושת שייכות של האזרח** – איבדנו את התחושה הזו של תחושת קולקטיב - המקום הוא שלי ואני רוצה לפתח אותו כי הוא שלי. כיום, אוכלוסיות רבות חוות תחושת שייכות בעקבות העצמה טכנולוגית. לדוגמה, תוכנית תנועת הנוער הטכנולוגית של עמותת תפוח.
 - **התמודדות עם כשלי שוק** – אין ציפיה שחברת הייטק תיקח על עצמה לפתור לבד כשלי שוק כמו אי השתתפותם של חרדים וערבים בשוק העבודה. חברות גדולות עשויות להיות רק חלק מהפתרון.
 - **תכנון לטווח ארוך** – האתגר אינו טמון בקבלת החלטות אלא בביצוע החלטות לאומיות אסטרטגיות לטווח ארוך. קיים קושי לראות דברים בצורה רבת שלבים ורבת שנים.
- מה התנאים שהממשלה צריכה ליצור/לבצע?**
- **הבטחת קיומן של תשתיות בסיסיות** – תפקיד הממשלה הינו להבטיח קיומן של תשתיות בסיסיות – תשתיות פיזיות, זמינות הון, חינוך ותחבורה.
 - **רישות רב ממדי** – כולל רישות בין גורמים ממשלתיים, גורמים חברתיים, מגזר עסקי, ארגוני עובדים ורשויות מקומיות. יש לציין שחלק גדול מהם נמצא בפרופריה.
 - **המשכיות ביישום** – קיימת תופעה של אי המשכיות בשיתוף פעולה בין משרדי ברמת הפקידים. העדר יציבות שלטונית מעצימה את התופעה.

- **שיתוף ציבור** – הקשבה לצרכי השטח תאפשר לממשלה להתמודד עם כשלי שוק בצורה יצרנית ויעילה יותר.
- **מיקוד מאמצים ומשאבים** – קיים אתגר בריבוי יוזמות פרטניות בתוך הממשלה. אין משהו מובנה, אין מיקוד של מאמצים ומשאבים.

פיתוח כוח אדם ותפקיד האקדמיה

- **אתגר מרכזי בחברות מסורתיות דוגמת החברה הערבית והחברה החרדית הינו אוריה שאינה מעודדת יזמות וחדשנות.** למידה של מקצועות יזמיים מתעכבת כיון שהחברה פוחדת ממחסומי הדרה (לא יקבלו אותם בגלל דעות קדומות, גזענות וכו').
- **מענה אפשרי הינו יצירת מנגנונים להורדת המחיר האישי והחברתי של יזמות** – למשל, אווירה משפחתית תומכת, ותמיכה ממשלתית מסוימת.
- **אוכלוסיות מוחלשות כנכסים ייחודיים** – למשל, בחברה הערבית בישראל קיים נכס של קשר לעולם הערבי בכלל. וכמו כן, בקרב מבוגרים קיים ניסיון גדול וקשר קהילתי משמעותי.
- **יצירת חדשנות המגיעה מהתלכדות בין תחומי ידע** – כדי לקיים מפגש חדשני בין גופי ידע יש צורך ביצירת איזון בין שני גורמים מנוגדים: מחד גיסא, קיים צורך בהתמחות עומק בתחום ידע ממוקד. מאידך גיסא, פעמים רבות החדשנות נוצרת מיתרון למגוון רב תרבותי ורב מקצועי. פתרון לאתגר זה עשוי להיות בניית תמריצים וצוותי עבודה של אנשים בעלי תחומי ידע שונים ומובחנים.
- **מימוש היתרון הגלום בניסיון הישראלי באמצעות חניכה לחדשנות** – לישראל יש נכס ייחודי שנצבר לאורך שנות הפעילות של "אומת הסטארט אפ" בדמות יזמים שיכולים להוות חונכים לאוכלוסיות רבות ליצירת חדשנות. כדאי ליצור כלי רישות בין יזמים מתחילים לבין בעלי ניסיון, ולנסות לתגמל פעילות זו באופן סמלי, וכספי.
- **חינוך מדעי בגילאים צעירים** – גילאי ההכרעה בתחום החינוך המדעי מתחילים בגילאי החינוך היסודי, שם יש צורך בשימת דגש מיוחד, תוכנית של חינוך מדעי עוד מגיל הגן המקודמת בחיפה הינה דוגמה לכך.

תפקיד המגזר העסקי

- **ישראל היא זירת פיילוט גדולה שמגלמת חיכוך של עולם ראשון ועולם שלישי.** היא עשויה להוות זירה להרבה ניסויים של תעשיות.
- **חברות עסקיות, מסוגלות וצריכות לעשות יותר כדי לעבוד עם הממשלה והאקדמיה על פיתוח טכנולוגי.** גופים בתוך המגזר העסקי יכולים וצריכים לדאוג גם לרווחה ולא רק לשורת הרווח. לדוגמה, מיזם מען-טק שמחבר את המגזר העסקי לטובת הרחבת בסיס החדשנות.
- **המאמץ הנדרש בהגעה לאוכלוסיות מיעוטים גדול, אך הרווחים עשויים להיות גדולים יותר.** המאמץ קשור בפחדים מן השונה, צורך להתאים את הפעילות אל קהל היעד, לצאת ולגייס באופן פעיל מהקהילות הרלוונטיות.
- **תמרוץ הקהילה העיסקית להגדלת המעורבות החברתית** – באמצעות מינוף ציבורי של אחריות תאגידית, חשיפה חיובית, הכרה ממשלתית או דרישה ממשלתית.
- **נדרשת תרבות של השקעה לטווח ארוך** – כלומר, צריך לייצר מציאות בה ליזמים ישתלם לא למהר לעשות אקזיט. למשל, אם המדינה תיצור תנאים בהם כדאי ליזמים לצמוח ולהתרחב לכדי חברה גדולה ולהשאיר את הפעילות בישראל, גם אם בעלי המניות לא מישראל, במקום למכור את החברה ולעבור לחו"ל. לצורך כך, האוירה לפיה יש ביקורת על הטבות ממשלתיות כלכליות (למשל, במקרה טבע), פוגעת ביכולת להשאיר יזמים אל מול ההטבות שמחכות להם בחו"ל.